

Aisthesis chronu: irodalomelmélet, amelynek érzéke van az időhöz

A Szövegek között című kötet szervező elve lehetett az a bemutatkozási alkalom és szándék, amely az irodalomtudományt többszólamúságában, hazai alakulásfolyamatának és recepciós érzékenységének vegyülékesen értékes mivoltában tárja elénk. A külföldi tudományos gondolkodás eredményeivel e fiatal nemzedék főleg az egyetemek falain belül, az összehasonlító és elméleti szempontok mentén eredményeket hozó kutatás és oktatás élénkülése közepette találkozhatott.

Ekötet szerzői a budapesti és szegedi bölcsészkaron tanultak, tanulnak. Kezdeti tudományos kutatásaik néhány eredményét tartalmazza ez a kötet, melynek anyaga 1995 decemberében Szegeden egy, a pályakezdő irodalomkutatók számára rendezett diák/posztgraduális konferencián hangzott el. Bár hagyományos történeti-filológiai megközelítések is jellemzik a mai irodalomtörténet-írást, az újabb nemzedékek már bátran vállalják a kapcsolódást az elméletekhez. Nyitottak az újnak tűnő és az alkalmazásban eddig nálunk még csak ritkábban megjelenő módszerek iránt. Szemléletmódjuk jellemzésére előrebocsátunk néhány bevezető megjegyzést, hogy közelebbről értékelhessük a kötetben érvényesülő megközelítéseket. Nem egy centrum körüli módszerképződményként él az elméleti gondolkodás itt, hanem a többszólamúság és a történetiségbe másként ágyazódó szétszórtság változataiban van jelen. A kötet írásai olyan értelmezői szövegteret alkotnak, ahol a „vég-eredményre” való törekvést inkább a dolgok bevégezhetetlenségének bevallása jellemzi. Néhol figyelmet érdemlő bölcseleti keretben hangzanak el közhelyek, melyek a jártasságot tanúsítani akaró előadók túlzásaiként is felfoghatóak lennének. Különbösen is, az intellektuális mezőnyben biztonsággal mozogni szándékozó számára minden bizonnyal teljesen világossá válik egyszer majd az is, hogy az elmélet felhasználása az irodalmi szövegek elemzésénél miként nyújthat kapaszkodót és miként válhat a „termékeny félrebeszélés” apropójából e művelet szövegjétté. Pontosabban a tu-

dományosság maszkjában megjelenő és a vélekedés narratívájában elhangzó-történi műalkotássá.

Mivel a rögzített jelentés megtalálásának pozitíviztikus küzdelme e kötet szerzőit nem, vagy csak alig jellemzi, ezért az itt közölt eredményeiket is ajánlatos annak a kutatói kiindulásnak a keretében szemlélni, amely a megújulni vágyó egyetemi oktatáson belül kísérletet tesz újabb irányzatok és értelmezési módok bevezetésére és használható alkalmazására. Az irodalomtudomány irányzatain belüli tájékozódás jellegéből és az elmúlt évtizedek változásfolyamatainak közvetítéséből fakadóan ők egyetemi hallgatóként és posztgraduális diákként már egy új arculattal rendelkező hazai irodalomtudományból inspirálódhattak. Főleg az összehasonlító és elméleti szempontokat képviselő, a külföldi eredményekre nyitott hazai egyetemi oktatók munkájának hatásait érzékelhetjük e kötet pályakezdő szerzőinek egyénített szemléletmódot mutató tanulmányaiban.

A szakmai hozzáférések láncolatában, ebből is kitűnik, az oktatási folyamatnak jeles közvetítő szerepe van. Bizonyítja ezt teljesen világosan, hogy itt megjelenik az a formálódó szakmai készletvilág, ami talán máris, lassan-lassan változást hoz az irodalom, immáron ezredvégi értelmezésében.

A hermeneutikai gondolkodás termékeny alkalmazása, a dekonstrukció eredményeinek felhasználása, az értelmező közösségek jellegének, tudományos „paradigmájának” kutatásával, a kánonképződéssel foglalkozó kiindulás, a próza-poétikai/narratológiai ihletettségi vizsgá-

lat, az intertextualitás kérdezmódjainak alkalmazása, a jeleméleti, bölcsellettörténeti és műfajelméleti érdeklődés és a posztstrukturalista szubjektumelméletek értelmező applikációja jellemzi külön-külön az egyes írásokat.

Van közöttük alaposan kidolgozott tanulmány több is, de talán nem hallgathatjuk el, akad itt néhány *vázlatosan* elnagyolt kísérlet is.

Thimár Attila műfajként kezeli és értelmezi az irodalmi vitát. Az ún. prozódiai harc néven ismert disputát dolgozza fel nem teljesen hagyományos megközelítésben. Ugyanis a történeti típusú filológiai vitaelemzés mellett felvillantja az elméleti értelemben kiaknázható lehetőségeket is. Az csak sajnálható, hogy a tanulmányban ez utóbbi lehetőség következetes kidolgozására már nem vállalkozott, hanem inkább csak a konkrétabb elméleti munka filológiai bázisát, irodalomtörténeti példanyagát szervezte tanulmánnyá. A szerző megállapítása szerint az irodalmi vita természetét külön irodalomelméleti alapon is elemezhető, mert az értelmező közösségek egymással folytatott vitája korszakonként mindig visszatérő jelenség. Az irodalom intézményrendszerének sajátossága nyilvánul meg e folyamatban. Eszmetörténeti, irodalomszociológiai, értékelméleti és kritikátörténeti érvek mellett nem kevés mentalitástörténeti érvkészlet is „terheli” e vitákat. Ezért a tudomány- és eszmetörténeti zártság elméleti felnyitása és értelmezése véleményünk szerint igazán nem könnyű, de elvégzendő feladat.

Kulcsár-Szabó Zoltán az irodalmi kánonképződés elméleti és történeti folyamatának elemzését kimondottan teoretikus igénnyel végzi el. Erősen alapoz az e területen elért külföldi és hazai szaktudományos eredményekre (*A. Assmann, J. Assmann, A. Hahn, J. Gorak, Th. Kuhn, Szegedy-Maszák M., G. Buck*), és mindezek mellett autonóm problémakezeléssel és árnyalt elméleti érvkészlettel dolgozik tanulmányában. A kánonképződés történeti aspektusait magyar irodalmi, kritikátörténeti anyagokon is röviden érzékelteti (*Bajza József, Toldy Ferenc, Gyulai Pál* irodalmi ér-

tékvilága és kánonképző szerepe). A várhatóságok nehezen belátható feltételrendszerétől bonyolulttá vált alakulási irányokban a jelenben formálódás időstruktúráinak illetekességét, történetfilozófiai, metahisztóriai, tudománymetodológiai, esztétikai vonatkozásait (*Blumenberg, Koselleck, Foucault, Jauss* eredményei nyomán) érinti Kulcsár-Szabó Zoltán értékes munkája. Kiemeli a hagyományformálódás irodalmi és szociológiai értékviszonyait szem előtt tartó esztétikai tapasztalat dekonstruálhatóságának következményeként egy „másként olvasás” lehetőségét. Az irodalmi folyamatok értelmezése során maga az irodalom elmélettörténetének írója is értelemgondozásra, erős önreflexióra tarthat igényt. Kulcsár-Szabó Zoltán rendkívül hasznos következtetéseket tartalmazó tanulmánya a kötet legértékesebb munkái között tartható számon. A fiatal kutató értekezésmódja olyan képzettségről és irodalomelméleti tájékozottságról nyújt képet, ami már felelteti az olvasóval, hogy itt egy pályakezdő írásokat tartalmazó kötetet olvas.

Müllner András írása virtuális olvasatokkal foglalkozik, *Ágnes asszony leplei* címmel. Felfogása és megközelítése a francia irodalomtudomány és az észak-amerikai posztstrukturalista iskolák tevékenysége és hatása mentén alakult ki. *J. Kristeva, M. Foucault, J. Derrida* és *J. Lacan, R. Barthes, P. de Man, Baudrillard* elméleti állványzatán belül helyezte el kissé töredékes szövegépitményét a szerző. Parafrázisokban, rájátszásokban gazdagon villódzó értelmezését olvasva rögtön érezhetővé válik, hogy itt a posztstrukturalista kánonon belül is otthonosan mozoghatunk. Az elbizonytalanító szubjektum intertextusaként fölfogott irodalmi szöveg értelmezése, „leleplezése” megtörténik. Müllner András számára a lacani szubjektumelmélet és Kristeva beszélő szubjektumról szóló írása, valamint a hazai értelmezők közül, a pszichiáterek mellett, *Farkas Zsolt* közvetítői magatartása adhatott hasznos ötleteket.

Palkó Gábor tanulmányának kérdésfeltevése így is megfogalmazható: az a művész (pl. *Kosztolányi*), aki saját álarcait állítja elő, (pl. az *Esti Kornél* című mű) a

„halhatatlanná tevő maszokra” milyen nyelvszemlélet és milyen intertextuális jegekkel burkolt előfeltevések mentén tart igényt. Palkó számára Kosztolányi Dezső nyelv művészete jelenti az értekező kihívást. Értelmezésében Palkó hasznosítja Szegegy-Maszák Mihály fölismerését, miszerint Kosztolányi nyelvfelfogásában *Wittgenstein Tractatus*ának 5.6 pontjával rokon elemek rejtőznek. Az álarcok és arcok nyelvi kidolgozottságának szövevényét elemezve Palkó *Harold Bloom* alapján utal az alkotás folyamán képződő hatás-szorongás jelenségére is.

Kakuszi Béla Péter Márai Sándor életművében vizsgálja azokat a hatásokat, amelyek a német irodalom felől értelmezhetőek. Érdekes filológiai munkája talán még markánsabban kaphatott volna ösztönzéseket a komparatistika konkrét érvényesítésétől. Érvelését ismert hazai kutatók nyomán bontakoztatja ki ez a német nyelven megjelentetett és ezért is fontos tanulmány, mely e formában is alkalmas arra, hogy a külföldi érdeklődés számára szérenyen jelezze Márai életművének összehasonlító igényű további kutathatóságát.

Kelemen Zoltán a nyilvánosság előtti gondolkodásra, mérlegelésre vállalkozott, amikor a *Parmenidész*ről értekezett. A módszerek kiüttlanságának megújuló tudománymetodológiai, ismeretelméleti kérdésfeltevése végigvonul az európai tudományosságon és minduntalan képes zaklatni és kétségekkel gyötörni a bizonyosságokat, biztos módszereket már-már bálványozó, „érvényes paradigmák” bővületébe menekülő tudósok egy részét. Jelenünkben e görög bölcséleti probléma felvetése, újraértelmező szándéka igen vonzó lehet. A *Parmenidész*-irodalom gazdagságát és sokrétűségét maga mögött hagyva, Kelemen könnyedén, néhány túlélésített bekezdő mondat után gyorsan eljut bölcsellettörténeti „locus communis”-ok segítségével a módszerek kiüttlanságának ismert feltárásáig. Kelemen szövegének olvasása közben *Parmenidész*, *Szókratész*, *Zenón*, *Platón*, *Heidegger* hermeneutikájának erőterébe kerülünk. A szövegalkítás játékelve szerint itt közvetlenül tapasztalhatjuk, hogy a böl-

cseleti szöveg interpretációja nemcsak a kritikai metatextus lehetséges szervezője, hanem felhívást is tartalmaz előljáró stilisztikai operációkra, amelyek általánosan asszimilálódnak egy metanyelvbe. A beszélő szubjektum interpretációs szerepe látszólag felértékelődik, majd egy pillanat múlva beolvad abba az utalási rendbe, amely az olvashatóság és közös értelemadás minimális funkcióját teremti és erősíti meg (*Platón: Parmenidész* című dialógusa, vö. *Martin Heidegger: Bevezetés a metafizikába*; vö. *Út a nyelvhez*).

Andrási Dorottya *Az eposz műfaji keretei és lehetőségei a XIV. és XV. század itáliai irodalmában* című dolgozatában főleg *Petrarca* nemzeti tárgyú, a *vergiliusi Aeneis* mintájára írt eposzának (*Africa*) műfaj történetével foglalkozik. A humanista szerzők az ókori mestereket utánozva átformálták az epikus műfajt. Az arisztotelészi poétika újrafelfedezése nyomán virágzásnak indult az eposzalkotás. A témának tág látókörű, filológiaiilag szervesen kidolgozott szakirodalma van, könyvtárnyi csak az egyes részletkérdések feltártsága és értelmezése. Ehhez viszonyítva mondhatjuk, hogy e dolgozat a keresztény lovagi eposz és az antik klasszikus epika kölcsönhatásának vizsgálatáról, a mitológiai témák álarcában megírt eposzok kérdésköréről, az egykorú jelennek üzenő, dicsőítő aktualitásokat hordozó művekről csak rövid áttekintő tudósítást képes nyújtani.

Varga Emese francia nyelvű munkája *Baudelaire Le cygne* című költeményét olyan keretben értelmezi, melyben *Walter Benjamin* modernitásképe (a 19. század második felének Párizs-elemzése alapján) válik meghatározóvá. A klasszikus modernség megismerési modelljének poétikai kivetülése a külső tárgyvilágra, a már-már szervessé váló Urbs öntükröződése, a kirakatüvegek tükör-effektusában perszonalifikálódó melankólia költészeti tapasztalata teljesen más, mint a természet misztikájával bevont allegória és a jelentésbővítő szimbólum. A századvégi Párizs architektuális felépítése (*III. Napóleon* uralmának szellemi légkörében) poétikai tárgyként funkcionál a művészek autoprojekció-

jában. Párizs szomorú, „alacsony és nehéz ege” („le ciel bas et lourd”) alatt, melankolikus hangoltságú értékszerkezetben, az allegorikus, szimbolisztikus poétikai szövegszervező elemek Baudelaire-nél a nyelvi forma értékjelentésének gyökeres átalakulását hozzák (*Le cygne, L'Albatros*). Két jelentős francia irodalomtudományi előzményre hívhatjuk fel a figyelmet e kutatási tárgy körben, de máris megállapíthatjuk, Varga Emese mindkettőt felhasználta. *Jean Starobinski* és *Ross Chambers* szakirodalmi munkáiból Baudelaire kutatói és a modernitás kérdésének elemzői is egyaránt kapnak további szempontokat.

Pataki Virág Interférences du discours critique et du discours littéraire dans la poésie française de la seconde moitié du XIX-ème siècle című tanulmányából kitűnik, hogy az 1960-as, 1970-es évek francia strukturalista törekvései például a Tel Quel nevű csoport munkássága nyomán még ma is hatni képesek. Az irodalmi szöveg transtextuális felismerése (*G. Genette*), a paratextuális körülmények be-látása, az újírárs különböző modalitásai-nak, a metatextuális operációnak tudatosítá-sa, a hipertextuális módozatok szerepe, a narratív mechanizmusok és retorikai auto-matizmusok feltárása például az irodalmi és a kritikai diskurzusok elemzése során is igen hasznosak lehetnek. *Lautréamont* és *Mallarmé* elemzéseiben Julia Kristeva példát is adott erre.

Szitár Katalin irodalomelméleti felké-szültséget, szövegértelmező kultúrát ér-vényesítő munkája az itt közölt legjobb ta-nulmányok közül való. Célkitűzése szerint a „romantikus kisregény” minősítéssel dol-gozó hagyományos szakvélekedést diffe-renciált kutatói eszközökkel módosítja. Metodológiai értelemben erősen proble-matikus lehet a régebbi kutatói megközelí-tések maiakkal való szembesítése, de Szitárnak némileg mégis sikerült újabb távlatba helyezni a korábbi kérdéseket. Ta-nulmányának címe: *A történetelbeszéléstől az önkimondó szövegig. Az irodalmi forma szemantikai egysége mint a narratív én-kép hiányzó részének kompenzációja Turgenyev Aszja című kisregényében. Az*

eddiggi kutatási eredményeket, a mentali-tás/történet felőli megközelítést (*V. M. Markovič*), a prózapoétikai szövegmodell értelmezést (*Jurij Lotman*) használja föl és fordítja át egy újabb perspektívába, amely narratológiai, mitopoétikai kérdésfeltevés-ek felé nyitott. Az írói és elbeszélői po-zíciókat a szerző igyekszik elkülönítve szemlélni. A cselekménymomentumok el-maradásának, felfüggesztésének értékelése és szembesítése a „hosszú történet” idő és térviszonyaival, a nyelv „emlékezetének” megvilágítása igényes értekezésre vall. A metaforizáció, a mű motivikus és szeman-tikai szintjeinek vizsgálata, a múlthoz vi-szonyuló elbeszélői magatartás, a narratív kisszerkezetekben megjelenő elbeszélői én-korrekciók figyelembevétele, a kom-munikációs szituációkban létre nem jött dialógusok jelentésteremtő dinamikáját ér-zékelő feltárása, a memóriapoétikai jártas-ságból származó elemző mozzanatok al-kalmazása nyomán Szitár új eredményt ho-zott létre a Turgenyev-kutatásban.

Fabulya Andrea regényelemzése a mime-tikus hagyománytól eltérő alternatívákat ku-tatja *Mihail Kuzmin Kryl'ja (Szárnyak)* című művében. Az orosz irodalomtörténet/elmé-let hagyományában szokásos „sztil' modern” poétikai korszakmegjelölést alkalmazza ő is. A szimbolista, szecessziós, avantgárd poéti-kai jegyeket (pl. akmeizmus, kubofuturiz-mus, szuprematizmus) a jelentésbővülésben másként értelmezendő metafora és motívum (pl. tükörmotívum, szárnymotívum) szere-pét csak igen differenciált prózapoétikai fel-készültséggel lehet jó eredménnyel kutatni. Fabulya vizsgálataiból bizonyos távlatok hi-ányoznak, viszont érzékenyen reagál az irodalom és más művészetek viszonyára. *Oscar Walzel* szecesszióelemzésében a mű-vészetek egymást többoldalúan, kölcsönö-sen megvilágító („wechselseitige Erhellung der Künste”) jellegéről beszélt. Ennek érte-lmében érdekes az, amit Fabulya a szakiroda-lom alapján kiemel. *Dobuzinszkij* a *Szem-üveges ember* (1905–1906) című képére utal, a festő térszemléletét a közvetítettség az áttételesség, az „átlátás”, a „keresztül-hallás” példájaként, poétikai párhuzamok, rokonjelenségek elemzésére használja föl.

Domokos Johanna röviden szól az összehasonlító irodalomtudomány vizsgálataiban is termékenyen alkalmazható centrum-periféria elméletekről. A kérdéskör kiterjedt szakirodalomból elegáns mozdulatokkal válogatván utalások hálózatává válik e munka. Arra viszont mindenképpen alkalmas, hogy áttekintő módon jelölje az idevonatkozó szakirodalom hasznosíthatóságát a hazai és erdélyi magyar recepcióból.

Wallerstein a gazdaságtörténetben, Edward Shils a szociológiában, Marcus George az etnografiában, Ulf Hannertz az antropológiában, Per Bildé a vallástörténetben, George Woolf a történettudományban, Masao Yamaguchi a kultúraelméletben, Matti Savolainen és Robert Cocokroft pedig az irodalomtudományban hoztak létre figyelemet érdemlő eredményeket. Kolozsvári értelmezői körökben (Bretter-kör, Echinox, Erdélyi Helikon, Korunk, Előretolt Helyőrség, Serény Múmia) nem is olyan régen élénk viták zajlottak e téma körül, Sántha Attila például transzközép kiáltványt tett közzé. A centrum, periféria, marginália szimbolikus jelentéstartalmának újraértelmezése kapcsán a transzközép irodalomfölfogás igyekszik túllépni a modern és posztmodern fogalmán.

Hegy Pál számára is az olvasás szövegközi tevékenységében, az előzetes megértés folyamatában a posztstrukturalista dekonstrukciós kánon jelent viszonyítási pontot. Paul Auster's *Anti-Detection: quixotic codes in three dialogues of „City of Glass”* című munkájában intertextuális/szibtextuális nézőpontból is vizsgálódik. Az elbeszélési konvenciók, párbeszédek metafikcionális narratívájának elemzése során nemcsak Barthes *S/Z* című művének tanulságára épít, hanem Derrida *Grammatológiáján* túl még N. Frye Nárcisszusz-mítosz interpretációját is felhasználja. Stefano Tani alkalmazza Auster *New York trilógiájával* kap-

csolatban az „anti-detective fiction” megjelölést. Alison Russel-nek a *Critique* című folyóiratban megjelent írása erős inspirációt nyújtott a szerző számára. A. Russel szerint „*City of Glass* is a paranoid text”. A „the dance of Doppelgängers” szabadjátékában mozgó szöveg skizoid, motívumfeltöltéses világában kódolt nyelvi-irodalmi értékeket a hazai hagyományos elemző kontextus hatalmából szabadítja

ki az angol nyelven értekező szerző.

H. Nagy Péter Milorad Pavić *Kazár szótár* című regényéről *A lexikon mint a lehetséges történelmek archívuma* címmel értekezik. Kiindulásában Borgesre és Foucault-ra támaszkodik. Értelmezésében az enciklopédia vagy lexikon a fundamentális kulturális kódok, a dolgok rendjének lehetséges szöveginstallációja. Metaforikus jelentésében (vö. Borges) a könyv olyan hely, ahol

archiválódik a megismerés tapasztalati rendje, ahol a különböző diskurzusok plurális recepciók döntései mentén épülhetnek föl. A középpont nélküli formális nyelvi univerzumban, a szótárban, mindig éppen az a szó kap távlatot, amelynél időzünk. A kérdésirány módosulása folyamatosan újabb és újabb keresztbe- és átutalásokkal bontja a linearitást, a középponti „transzcendentális jelölt távolléte a végtelenségig kiterjeszti a jelentés/jelölés mezejét és játékát” (J. Derrida). A *Kazár szótárban* egy multiplikálódó poétikai eljárás érvényesül, az emlékezet és felejtés „az álmok vég nélküli reprodukciója”. A posztmodern értelem- és szöveghorizontján, az egymásba alakuló elméletek hagyománytörténetében e tanulmány szerzője feltűnő jártasságot mutat.

Bocsor Péter *Meta-stabil történetének* olvasása közben szinte szépirodalmi szövegvilágba csöppenünk. Kérdésfeltevése ugyanis: „Hogyan lesz vizes a zombékosban járó ember lábszára a csizmája alatt?” „Amikor mo-

Kolozsvári értelmezői körökben (Bretter-kör, Echinox, Erdélyi Helikon, Korunk, Előretolt Helyőrség, Serény Múmia) nem is olyan régen élénk viták zajlottak e téma körül, Sántha Attila például transzközép kiáltványt tett közzé. A centrum, periféria, marginália szimbolikus jelentéstartalmának újraértelmezése kapcsán a transzközép irodalomfölfogás igyekszik túllépni a modern és posztmodern fogalmán.

csárban lépked, nem valódi döntéseket hoz. Ezekben a pillanatokban minél nyilvánvalóbbá válik számára az éppen akkor jönnek tűnő lépés, annál inkább kiesik a ritmusból. Nem dönt, csupán számol több lehetőséggel, miközben egy irányba lép." Ám azért figyelmünk meg nem szakad. Mert már-már empirikus módon lesz nyilvánvalóvá itt az ideiglenesen visszatartott lépés technikájának képességére támaszkodó tudás, ennek gyakorló helyzetfelismerése, a ritmusból való kiesés pillanatában a billegő módon változó súlypont átrendeződése mentén történő irányválasztás élő kérdése. A lacani szubjektumfölfogás futó bemutatását és egy rövid *Baudrillard*-interpretációt készít elő e játékos bevezető. Az egység elvesztésének megtapasztalása, az önmaga stratégiáját belátó és felismerő és egyúttal ezzel azon kívül kerülő szubjektum élménye nyomán törés jön létre, amely határt szab. Innen már azonban a veszteség narratíváján kiépülő interszubbektivitásról beszélhetünk. Baudrillard a szubjektum metafizikájának történetét összeroppanva látja. A saját vágyával és képével viaskodó, mára már elroncsolódott szubjektumnak nincsenek élő kérdései, „képtelen arra, hogy élére álljon az univerzum következetes reprezentációjának. Hasztalanul áldozza föl magát a történelem romos oltárán, hogy azt újjáépítse”. A narratív kutatással foglalkozó, korábban strukturalista irodalomértelmezőkre a posztstrukturalista szubjektumelméletek jelentős hatással voltak. A szubjektum eltérő kifejeződései közötti összefüggésekre, a fikciós szerepek vizsgálatára, a megosztódás és szétszóródás narratív struktúráira, az aphanisis jelenségére érzékenyen reagáló kutatók közül például *Regis Durand* emlékeztetes Pynchon-elemzése hívta föl a figyelmet. Bocsor Péter interpretációjában a szubjektumfiguráció határainak megváltozásai, a veszteség, a jelölő elbúcsúzásának következményei kerülnek szellemes megvilágításba.

Most, hogy áttekintettem e kötet írásait, arra az értelmezési kiindulásra is kitérnék, amit az előttem fekvő irodalomtörténet/elméleti munkákról szólván, előzetesen a címben jelöltem meg.

Az irodalmi mű időbelisége, a történő megértés során, a modernség korszakküszöbén túl, a folyamatossá tágult jelenben önmegértésre is

irányulhat. A receptív jelenből kiinduló aktivitás számára a távlatok mozognak, nyitottak. Az értelmező nyelv és a műalkotás az értelmezés eseményében kölcsönösen átalakul. A múlt emléktárából átáramló, közvetítődő folyamatban időbeliségének természetével teszi meg fordulatát az értelmező befogadó. A mássá válás folyamatos identifikációját föl nem tartóztathatván az értelmezések láncolatában fut rajta túl a műalkotás megértésének eseménye.

Értelmezésem szerint, az önkorrekciós kereső magatartás története maga az elméleti kutatás folytonosságát jelenti. Emberi megismerési lehetőségeink, időbeliségünk korlátokat emel. Az önkorrekciós kutatói magatartás remélhetőleg éppúgy jellemzi e kötet szerzőit majd a jövőben is, mint az időbeliségben szóródó szövegek közötti elméletekhez való mai felzárkózásuk ösztöne.

Hiszen az irodalomelmélet/történet körében munkálkodó számára ténylegesen meg tud mutatkozni a kutatásmetodológiai sokszínűség, a változandóság gazdagsága, az értékválasztás átmeneti öröme. „Amikor egy új korszak támad, sokkal inkább arról van szó, hogy búcsút veszünk a régitől. Ez nem felejtés, hanem inkább felismerés. Hiszen a búcsúban mindig megismerés történik. (...) Úgy tűnik, hogy minden vonatkozás átrendeződik és új formában áll össze. A régi, mint elbúcsúztatott, mint levált, önmagában átláthatóvá válik, ugyanakkor egy határozatlan jövő kezdődik, ami az embereket az ismeretlentől való félelemmel tölti el.” *Hans-Georg Gadamer* 1969-ben írta ezt. Az az irodalomelmélet, amelynek érzéke van az időhöz (*aisthesis chronu*), az maga is egyben az időbeliségben mozgó irodalomelmélet/történet lehet. A különböző előfeltevések szóródása mentén olyan eltérő távlatok nyitódhatnak, amelyekről e kötet (igaz, hiányos, de mégis) jellemző, az átmenetiséget *esetlegeségeivel* is képviselő keresztmetszetet nyújt.

Szövegek között. Budapesti és szegedi tanulmányok az irodalomelmélet/történet köréből. Szerk.: Bocsor P.–Fried I.–Hódosy A.–Müllner A. Szeged 1996.

Bogoly József Ágoston